

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / *Received*:10.03.2018 • Kabul Tarihi / *Accepted*:31.04.2018

Türkiye’de 2001 Krizi Sonrası Bankacılık Sektörünün Durumu, Yapısal Reformlar ile Son Yıllardaki Gelişmeler

Murat KESEBİR

Dr.

İstanbul-Türkiye

ORCID: 0000-0001-6462-6860

Mail adresi: muratkesebir@hotmail.com

Öz

2001 senesinde Türkiye’ de yaşanan finansal kriz yapısı itibariyle bir bankacılık krizi olarak görülmesine rağmen bu krizin ortaya çıkışında temel bazı yapısal ekonomik sorunlar rol oynamıştır. O dönem ülkemizde izlenen kur politikası ve faizlerin kısa dönem seyrine bakıldığında krizin sinyallerinin önceden verildiğini görebilmekteydik. Bu kriz yaşandığı dönemde dünya çapında benzer ekonomilerin böylesine derin şoklar yaşamadığından hareket ile krizin var olan yapısı ile ülkemize has yapısal sorunlardan kaynaklandığı görülmektedir. 2000 senesinden başlayarak uygulanan döviz kur rejimi ve böylelikle enflasyon ile mücadelede başarılı sonuçlar almayı hedefleyen maliye politikaları daha ziyade heterodoks yapısı ile öne çıkmaktaydı. Aynı dönemde bankacılık sektörünün mali tablolarına bakıldığında döviz cinsinden alacakların çok üzerinde olan döviz cinsinden borçlar görülmekteydi. Bankacılık sektöründe yapılması hedeflenen reformlar yeterince hızlı devreye alınamamıştı. Geri dönüşü olmayan kredilerin yol açtığı sorunlar ancak bankalar mecburi süreçler sonucunda TMSF (Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu)’ na devredilince ortaya çıkmıştır. Kamu bankaları destekleme kredilerinin kontrolsüz kullanımı nedeniyle bilanço dengesizlikleri yaşarken özel bankalar çeşitli suiistimaller neticesinde benzer sorunları farklı açılardan yaşamaktaydılar. 2001 senesinde yukarıda belirtilen sebepler dolayısıyla kaçınılmaz bir kriz sürecine sürüklenmiştir. 2001 senesinde patlak veren bu kriz ülkemizde bankacılık ve maliye politikaları anlamında ciddi sonuçlara yol açmış ve kendinden sonraki döneme ait düzenlemeler üzerinde önemli etkiler bırakmıştır. Bu makalede 2001 finansal krizinin sebepleri ve sonuçları noktasında bankacılık sektöründe yol açtığı etkiler ile son dönem bankacılık sektörünün durumuna değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Kriz, Bankacılık, Yapısal Reformlar

2001 State of the Banking Sector in Turkey after the Crisis, Structural Reforms and Developments in Recent Years

Abstract

Financial Crisis occurred in Turkey in the year 2001 considered as banking crisis by its structure despite the reason of this crisis is deep financial structural concerns played a main role. Exchange policies tracked in these days and when we check the short term interest rates signals of the problem given before the crisis. When it’s compared with the similar economies in the world, it’s seen that there were no such deep shocks in these countries therefore the crisis happened due to specific reasons to our country. Starting from the year 2000 applied exchange policies and result aimed, anti - inflation state financial policies more likely takes the lead by their heterodox structure. In the same period when it’s given a close look to the banking sector balance sheets exchange rate debts are much more than exchange currency loans. Reforms to be applied to banking sector were late to activate. Credits which were not returned lead to serious concerns when some banks taken over by TMSF (Savings Deposit Insurance Fund). State banks have imbalances in their accounts due to uncontrolled support credit usage. Private Banks has similar problems from different views due to credit abuses. Turkey moved to an inevitable crisis period due to above stated reasons. The crisis occurred in 2001 lead to serious reasons in banking and finance sector and affected the countermeasures beyond it. This article explores the financial crisis in year 2001 by its reasons and results on banking sector overall with today’s banking sector overview.

Keywords: Financial Crisis, Banking, Structural Reforms

GİRİŞ

2001 senesinde ülkemizde yaşanan finans krizi henüz kriz en şiddetli biçimiyle açığa çıkmadan evvel bazı göstergeler üzerinden sinyaller vermiştir. Esas itibariyle Şubat 2001’de gün yüzüne çıkan bu kriz kaçınılmaz gözükmektedir. Kriz, tanım itibariyle sinyal verse bile önceden ön görülemeyen bir zamanda ortaya çıkmalı ve etkileri ani olarak hissedilmelidir. Bahsettiğimiz finansal kriz kamuda başlamakla beraber kısa süre içinde özel sektörü etkiler hale gelmiştir. Türkiye o dönem benzer ölçekte ve konumdaki pek çok ekonomi gibi IMF (*International Money Fund*) ile inişli çıkışlı bir ilişki içerisinde bulunuyordu. Türkiye’ye 1999 senesinden itibaren destekleme programı uygulayan IMF’nin programı başarısızlığa uğramıştı. Bu başarısızlığın akabinde o dönemde Türkiye bir kere daha IMF’ ye başvurmak durumunda kalmıştır. Kriz yapısal bir takım sorunlar dolayısıyla yaşanmış olsa da siyasi vaziyetin ve en son olarak 19 Şubat 2001 MGK (*Milli Güvenlik Kurulu*) toplantısında yaşanan Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile Başbakan Bülent Ecevit arasındaki tartışma krizin fitilini ateşlemiştir. 1998 Rusya krizi ardından 1999 senesinde yaşanan çok ağır 2 deprem felaketi ülkemizde mali tabloyu bozan ilave etkenler olarak hatırlanabilir. Türkiye yaşadığı kriz ertesinde bu programında teşviki ile bir takım karşı önlemler almak durumunda kalmıştır. Bu karşı önlemler kapsamında enflasyon ile kararlı bir mücadele sürdürülmesi hedeflenirken özellikle bankacılık ve finans sektöründe kesin tedbirler almaya yönelmiştir. Kamu’ da ise bilanço dengesinin kalıcı olarak tesis edilmesi yönünde tedbirler alınarak bu yapılanların sürekli ve etkili olmasını sağlayacak biçimde yapısal tedbirlerin yasal alt yapısı hazırlanmıştır.

2001 KRİZİ ÖNCESİ EKONOMİ VE KRİZİN SEBEPLERİ

1990 senesinden itibaren dünyada etkili olan neo-liberal politikaların etkileri gelişmekte olan ülkeleri daha derinden etkilemeye başlamıştı. Genel anlamıyla dünyada bir ekonomik serbestleşme, küreselleşmeye doğru evrilecek bir

genleşme hali yaşanmaktaydı. Demirperde blokunun çökmesi, komünizmin ekonomik, ideolojik doktrininin zayıflaması ile neticelenmiş ve doğan boşluk küreselleşme kavramı ile doldurulmaya başlamıştı. 1990 yılında Türk Lirası “konvertibl” yani değiştirilebilir para olarak ilan edilmiştir. Böylelikle serbest sermaye hareketlerinin önü açılmıştır. Bundan daha evvel döviz üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması finansal manada bir özgürlük, genişleme getirmiştir.¹

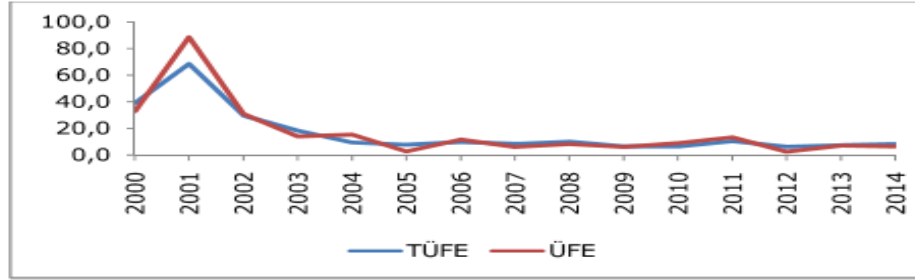
Türkiye ekonomik istikrarını sağlamak amacıyla pek çok defa IMF ile ekonomik ortak program uygulamak durumunda kalmıştır. Bu programların hedefinde bulunan enflasyon ile mücadele, kamu maliyesinin düzeltilmesi hedeflerinde sürdürülebilir bir muvaffakiyet sağlanabilmiş değildir. Bu programların başarısız olmasının sebepleri sadece IMF programlarının ekonomik uyumsuzluğu olarak nitelendirilemez, dönemin hükümetlerinin siyasi bazı kaygılar ile bir kısım programları hakkıyla uygulayamadıkları bir vakıadır. Siyasi mülahazalar ile uygulanan popülist politikalar, siyasi istikrar yoksunluğu ve yapılması elzem olan kamu ve özel sektör mali reformlarının sürekli ertelenmesi neticesinde enflasyon sürekli yükselmiş, ödemeler dengesi ciddi manada bozulmuştur. İç ve dış borçların faizleri artık bütçenin yama tutmayacak bir biçimde açılmasına sebep olmuştur.²

Aşağıdaki Şekil 1’ de 2000 senesinden itibaren TÜİK (*Türkiye İstatistik Kurumu*)’ in enflasyon rakamları görülmektedir.

¹ Esat Çelebi, 2001 yılında Türkiye Ekonomisinin Genel Görünümü, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, İstanbul, 2001, s.16.

² Mükerrerem Hiç, Ekonomik Kriz Anatomisi Sonuçlar ve alınacak Dersler, *Yeni Türkiye Dergisi*, 2001, s.41.

Şekil 1: 2000-2014 Seneleri Arasında Türkiye’ de Enflasyon Oranları³



Yukarıdaki grafikten anlaşılacağı üzere 2000 senesinden 2001’e doğru enflasyonda çok ciddi bir artış eğilimi vardır. 1990’lardan beri süregelen kamu finansman açıklarının borçlanmayla giderilmesi sebebiyle artan faiz oranları kamu yatırımlarını ciddi oranda kısıtlamıştı.

2000 senesi ortası itibariyle Türkiye’deki banka sayısı 74 idi. O dönem piyasadaki bankaların 56’sı ticaret bankası niteliğindedir. Bu bankaların 27’si özel banka statüsünde, 17’si yabancı sermayeli banka, 4’ü kamu bankası ve kalan 8 banka ise TMSF bünyesindeki bankalardı. Geriye kalan 18 banka yatırım ve kalkınma bankası statüsündeydi.⁴

Tablo 1: Türkiye’de Bankaların Açık Pozisyonları (Milyar ABD Doları)⁵

Seneler	Oranlar
1998	-%8,4
1999	-%13,3
2000-I	-%15,78
2000-II	-%18,18
2000-III	-%20
2000-IV	-%15,9
2001	-%12,5

³ Onur Sungur, 2000 Sonrası Türkiye Ekonomisi: Büyüme, Enflasyon, İşsizlik, Borçlanma ve Dış Ticaretteki Gelişmeler, *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 9 (19-20), 2015, s.255.

⁴ TBB, (2001), TBB: https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor_bilgileri/istatistiki-raporlar/59 (Erişim Tarihi:28.12.2017).

⁵ Emre İbiş, 2001 Krizi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Etkileri, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Ankara, 2013, s.38.

Türkiye’ de bankaların 2000 senesinde açık pozisyonları 20 milyar ABD Doları seviyesine çıkmıştı. Bu kadar yüksek bir bilanço açığı veren bankalar netice itibariyle risk içeren bir vaziyettedirler. Kamu maliyesinde yaşanan sorunlar sebebiyle borç yükü artışıyla beraber bankalar dış borçlanma yoluna gitmişler, risk artışı ile beraber bu yük hazinenin üzerine kalmaya devam etmiştir. Bankaların kamuya borçlanmadaki bu rahatlık özel sermayeye sahip banka sayısında 1991’ den 1999 senesine 26’dan 35’e yükselmesinden de anlaşılabilir.⁶

Bankalar açıklarını kapatabilmek için hem döviz hesapları üzerinden hem de dış kredi kaynaklarından yararlanmak ihtiyacı hissetmişler bu meyanda sürekli artış gösteren finansman ihtiyacı ve likidite daralması borç vadelerinin giderek daha kısılmasıyla neticelenmiştir. Kısa vadeli krediler ise ek bir risk oluşturmuşlardır. İç açıcı olmayan bu tablo piyasa da kurumlara olan güvenin giderek kaybolmasıyla neticelenmiştir. Finansman açısından görülen bu negatif tabloya özellikle özel bankaların reel sektörü finanse etmek amacıyla değil de kendi holding yapılarına bağlı kurumları ucuz kredilerle beslemek gayreti eklenmiştir. Bu durum geri dönmeyen kredilerin oluşturduğu ciddi riskin kamu maliyesine yüklenmesine neden olmuştur.

O dönem itibariyle yeterince denetlenmeyen bankacılık sistemi, suiistimallere açık yapısı ile bankaları piyasa kurallarıyla sağlıklı çalışmaktan alı koymuş ve kaynakların kötü yönetilmesine sebep olmuştur. Bu yaklaşım Türkiye’nin Cumhuriyet döneminde yaşadığı en ağır finans krizlerinden birine girmesine neden olmuştur. Bütçe açıkları, siyasi istikrarsızlık ve bunları önleyebilecek yapısal reformların gerçekleşmemesi nedeniyle; ayrıca mevcut kanunlardaki denetim mekanizmasının uygulanmaması enflasyonun giderek yükselmesine,

⁶ Türkiye Bankalar Birliği, TBB: <http://www.tbb.org.tr> , 2017.

döviz ve faiz oranlarında bozulmalara, dış açığın büyümesine, dış borç yükünün giderek atmasına sebep olmuştur.⁷

2001 Krizi ve Bankacılık Sektörünün Yapısı

Finans sektörünü bir bütün olarak düşünürsek bu sektörün en büyük bileşeni olarak bankacılık sektörünü görmek gereklidir. Bankaların toplam mevduat büyüklükleri toplam GSMH (*Gayri Safi Milli Hâsıla*) oranlarına bakıldığında bu oranın 1990 yılında %24,3’iken 2000 yılında %54,9 olarak gerçekleştiği görülmüştür. Krizin yaşandığı döneme doğru vadeli Türk Lirası hesaplarında artış olmuş ancak bu artış kısa vadeli mevduat hesaplarında yoğunlaşmıştır. Döviz mevduatlarında da kısa vadeli mevduatların oranında artış görülmüştür. Tasarruf oranlarında nispi artış görülmesine rağmen yerli para birimine olan geçmiş tecrübelerle bağlı güvensizlik gelişmiş ülkelere nazaran bu tasarrufların GSMH’ ye oranının düşük olduğu görülmektedir.

2001 senesinde yaşanan kriz nedeniyle yapılan yasal düzenlemeler neticesinde bankaların sayısında ciddi düşüş gözlenmiş ve 2005 senesinde banka sayısı 45’e düşmüştür. Bu azalma kamu ve özel sektörde birlikte yaşanmıştır. 2000 senesinde TMSF’ ye devredilen 11 banka olmuştur. Bu sayı sektörde yaşanan kronik sorunların neticesi olarak gerçekleşmiştir.

Gelişmekte olan ekonomilerde özellikle bankacılık sektöründen temel beklenti reel sektör yatırımlarını sağladığı kredi olanaklarıyla fonlayarak yeni yatırımların önünü açması ve böylelikle iktisadi büyümeye, istihdam oranlarının artışına katkıda bulunmak olarak özetlenebilir. Kriz dönemlerinde genellikle bankacılık sektörünün kredi oranlarında piyasanın gerekleri doğrultusunda azalma olduğu görülmektedir. 2001 krizinde de durum benzeri biçimde gerçekleşmiştir.

⁷ M. Hiç, a.g.e., 2001.

Bankların aktiflerine nazaran kullanılan kredi oranları 1990 senesinde %47,2 iken 200 senesinde %31,2’ e düşmüştür.⁸

Türkiye’deki bankacılık sektörü öz kaynakları bakımından yeterli güçte değildi bu durum bankaların piyasada oluşan riskler karşısında kırılganlıklarını artırmaktaydı. 2000’li senelerin başında ülkemizin kişi başına milli gelir seviyesi 3500 ABD doları seviyesinde bulunduğu için toplamda mevduat yetersizliği milli gelirin gelişmiş ülkelere nazaran daha düşük olmasına yol açmaktadır. Tasarruf mevduatlarının az olması bankaların reel sektörü destekleyebilecek kredilerini kısıtlamaktadır. 2001 krizinde kamunun aşırı borçlanma eğilimi bankacılık sektörünün asli görevi olan reel sektör yerine devlet tahvilleri sayesinde kamuyu fonlamasına neden olmuştur. Tasarruf oranlarının artması milli gelir ve mevduat miktarlarının artması ile sağlanacaktır.

2001 krizine yol açan temel etkenlerden biri de o dönemki kamu bankalarına siyasi müdahalenin müsait olması ve çok sayıda holding bankasının kredi suiistimallerinin kamu maliyesinde yarattığı yük olarak görülebilir. Tüm bu yapısal sorunların krize yol açmasında etkili en önemli unsur sektör üzerinde yeterli sistematik kontrolün olmayışıdır. Etkili bir denetim sistemi olsaydı bankacılık sektörü ve genel olarak finans sektörü yaşadığı aşırı risk faktörleri ve suiistimler hakkında erkenden uyarılır ve uzun süreçlerde mali istikrar sağlanması mümkün olurdu.⁹

2001 Krizi Sonrası Bankacılık Sektöründe Alınan Önlemler

2001 senesi Şubat ayında ortaya çıkan finans krizi neticesinde bankacılık sektörü büyük sarsıntı geçirmiş ve reel sektöre uzanan etkileri olmuştur. Krizin hemen

⁸ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, TCMB: <http://www.tcmb.gov.tr>, 2005.

⁹ Çakmur Yıldıztan, *Finansal Krizler ve Erken Uyarı Sistemleri*, Nobel Kitap Yayınevi, İstanbul, 2007.

ardından Mayıs ayı itibariyle yeniden yapılandırma programı uygulamaya konulmuştur. Bu programda öne çıkan ana unsurlar:

- Dalgalı kur modeli uygulanırken enflasyona karşı sıkı bir duruş sergilenmesi,
- Bankacılık sektöründe özellikle TMSF eliyle hızlı ve geniş kapsamlı bir yeniden yapılandırma süreci başlatılmış ve bankacılığın reel sektörü desteklemesi hedeflenmiştir,
- Kamu maliyesinde finansman dengesinin yeniden tesis edilmesi ve sürdürülebilirliğin sağlanması,
- Enflasyon hedefini destekleyen bir kamusal gelir stratejiler geliştirilmesi,
- Yeniden yapılandırma sürecinin şeffaf ve etkili uygulanmasını sağlayacak yasal düzenlemelerin yapılması.

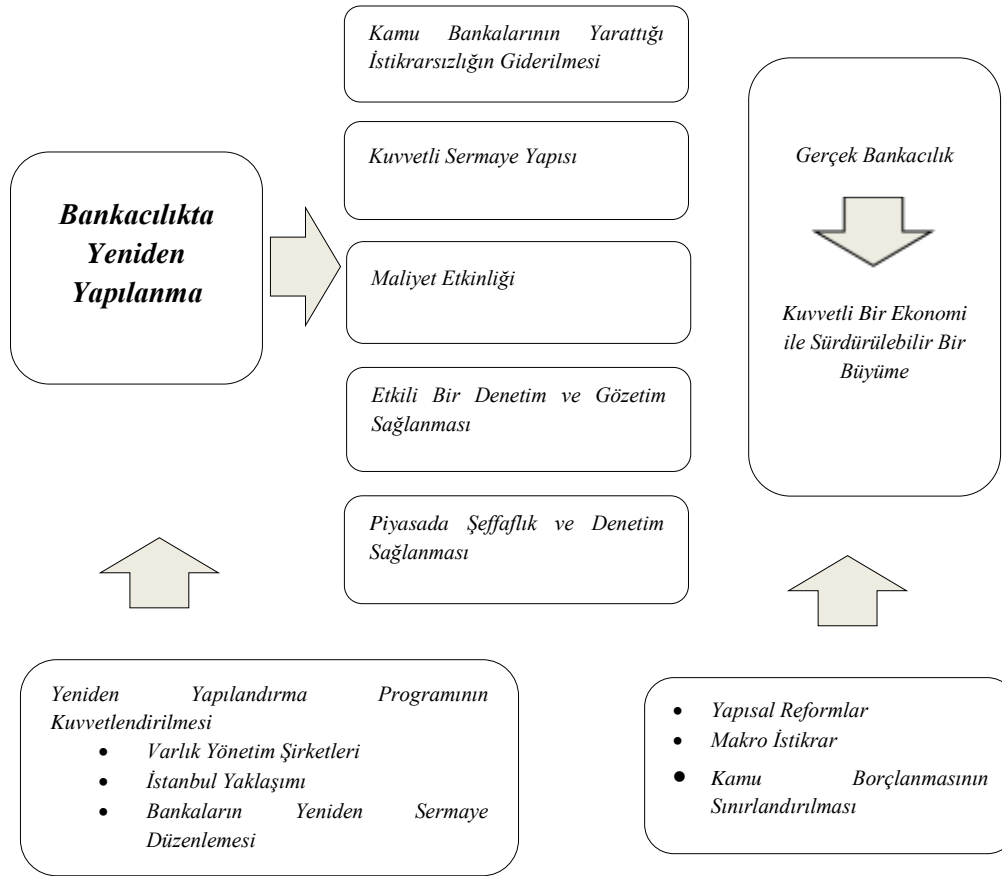
Yeniden yapılandırma kapsamında reel sektör tabir edilen ve ekonomiye katma değer yaratan sektörlerin de geliştirilmesi ve desteklenmesi amacıyla alınan tedbirler ise genel olarak ihracatı teşvik etmeye ve yabancı direkt yatırımları artırmaya yönelik çalışmalardır. İhracat teşviki kapsamında Eximbank kredileriyle ilgili kaynakların devreye sokulması, ihracat KDV’ (*Katma Değer Vergisi*) sinin teşvik kapsamında ödemelerinin ivmelendirilmesi ile bürokraside mevcut süreçlerin kolaylaştırılması hedeflenmiştir. Yabancı sermaye teşviki kapsamında ise doğrudan yatırım teşviki amacıyla bürokratik engellerin kaldırılması hedeflenmiştir¹⁰.

Kriz sonrası uygulanan yeniden yapılandırma kapsamında BDDK (*Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu*) vasıtasıyla 2001 senesi mayıs ayında uygulanmaya başlanan program devreye alınmıştır. Bu program; kamu bankaları ile alakalı yeniden yapılandırmayı, TMSF’ ye devredilmiş bankaların bir an önce

¹⁰Pelin Ataman Erdönmez, Türkiye’ de 2001 Yılındaki Mali Kriz Sonrasında Kurumsal Sektörde Yeniden Yapılandırma. *Bankacılar Dergisi*, 2003, Sayı:47, s.38.

durumlarının netleştirilmesi, özel bankalar ile alakalı düzenlemeler ile sağlıklı bir yapıya kavuşturulmasını, yapısal yasal düzenlemeler ile denetimlerin etkinliği artırılmıştır.

Şekil 2: 2001 Krizi Sonrası Bankacılık Yeniden Yapılanma Programı¹¹



Bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılması kriz sonrasındaki dönemde devam etmiştir. Bu anlamda, özel sermayeli bankaların güçlendirilmesi, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kapsamına alınan bankaların hızlı tasfiyesi veya satışının gerçekleşmesi, kamu bankalarının yeniden yapılandırılması ve bankacılık sektörünün denetlenmesi açısından yapılan çalışmalar ile önemli bir yol kat

¹¹ BDDK, Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi, 2009, s.11.

edilmiştir. Bankacılık sektörü, sermaye hareketleriyle, nominal ve reel kurlarla, menkul değerlerle ve enflasyonla yakından ilişkilidir. Bu sebeple reel sektöre kaynak aktaran bir yapı olarak, güçlendirilmesi ve denetlenmesi çok önemli olmaktadır.¹²

2001 yılı Şubat ayında gerçekleşen krizin ardından, aynı yılın Mayıs ayında “güçlü ekonomiye geçiş programı” ilan edilerek, ekonomi politikalarında köklü değişikliğe gidilmiştir. Bu programın esasları ise;¹³

- Enflasyonla etkin bir mücadele ve fiyat istikrarını sağlayacak para politikası uygulamak
- Disiplinli bir maliye politikasını uygulamak
- Bankacılık sektörü en başta olmak üzere, finansal sektörün mali yapısını sağlamlaştırmak
- Ekonominin bütün birimlerinde etkinlik ve şeffaflığı sağlayacak yapısal düzenlemeleri gerçekleştirmek olarak ifade edilmiştir.

Yukarıdaki düzenlemeler 2002 yılı itibariyle, ekonomide hızlı ve istikrarlı bir gelişmeyi sağlamış ve böylece 2001 yılındaki krizden sonra toparlanma süreci başlamıştır. Ayrıca uluslararası piyasalardaki toparlanma da bu sürece olumlu katkı sağlamış ve 2008 yılındaki küresel krize kadar iyileşme süreci devam etmiştir.

BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN KRİZDEN GÜNÜMÜZE DURUMU

2001 krizi ertesinde uygulanan güçlendirme ve istikrar programı sayesinde toparlanma yaşanmış ve bankacılık sistemi daha kalıcı temel üzerinde şekillendirilmiştir. Bu kriz aynı zamanda IMF gibi uluslararası finans

¹²Emine Fırat, Ekonomik Krizler ve İstikrar Paketleri Türkiye Uygulaması (1980-2002), Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2006, s.237-238.

¹³ Türkiye Bankalar Birliği, 50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi “1958-2007”, Kasım 2008, s.12.

kuruluşlarına olan güvenin tekrar irdelenmesine yol açmakla birlikte uygulanan yapısal tedbirler yine IMF destekli olarak hayata geçirilmiştir. Yaşanan krizin ülke ekonomisine maliyeti %9,5 küçülme olmuştur. Tedbirler vasıtasıyla mali disiplin sağlanmasına ve 2002 senesinde %7,9, 2003 senesinde %5,9, 2004 senesinde %9,9 yaşanan büyümeye rağmen işsizlik konusunda istenilen başarı yakalanamamıştır¹⁴

Ekonomik olarak makro ölçekte istikrarın yakalanmasına bağlı olarak bankacılık alanında ehemmiyetli gelişmeler olmuştur. 2004 yılında bankacılık sektörünün 306,5 milyon TL gibi bir rakama ulaşmıştır. Bankacılıkta mevduat ve kredi miktarlarında ciddi artışlar görülmüştür. Bu durum ekonominin büyümesiyle doğru orantılıdır. 2001 senesinde kredi miktarları 34,9 milyar TL iken 2004 senesinde 82,2 milyar TL’ye yükselmiştir.¹⁵

Krizden sonra özellikle nominal faizlerde ve bunu izleyen reel faizlerde düşüş yaşanmıştır. Yatırımları teşvik eden bu faiz yapısından dolayı düşen banka gelirleri bankaların komisyon gelirlerinde yaşanan düzenleme ve artışlar sayesinde dengelenmiştir. Merkez bankasının özerk yapısının güçlendirilmesi para politikaları uygulanırken siyasi mülahazaların minimum seviyeye indirilmesini sağlamıştır. Bu dönemde Emlak Bankasının tasfiyesi, Ziraat Bankası ve Halk Bankasının ortak bir yönetime devri alınan önlemler olarak görülebilir. Yeniden yapılandırma kapsamında reel sektörün bankalara olan kredi borçlarının yeniden yapılandırılması sağlanmış ve destekleme programı uygulanmıştır.¹⁶

Kriz sonrası yapılan önemli düzenlemelerden biri de sınırsız olarak uygulanan mevduat sigortası uygulamasında sınırlandırmaya gidilmesidir. Sınırsız olarak uygulanan mevduat sigortası mevduat sahiplerinin ölçsüz riskler almasına rol açmakta ve bunun neticesinde kamu maliyesinin üzerine ek yük yüklenmekteydi.

¹⁴ Çelebi, a.g.e., 2001, s.17.

¹⁵ TCMB, age., 2005.

¹⁶ E. İbiş, a.g.e., 2013, s.113-114.

Yapılan düzenlemeler neticesinde bankacılık sistemine olan güvenin artması sayesinde yabancı sermayeli bankaların Türkiye’de yatırım yapma iştahı artmış ve alımlarla sisteme dâhil olmaya başlamışlardır. Yabancı bankaların girişiyle beraber ürün ve teknoloji alanları dâhil olmak üzere rekabet yoğunlaşmış bu durum sektöre olumlu etki etmiştir. Bu olumlu gelişmelerin yanı sıra halen tasarruf miktarı olarak ülkemiz yeterli seviyede görülmemektedir. 2001 Krizine giden süreçte takibe dönüşen kredi oranlarıyla 2017 senesinde takibe dönüşen kredi oranlarının kıyaslaması bize yapılandırma sonrası sorunlu banka kredilerinin miktarı hakkında fikir verebilir.

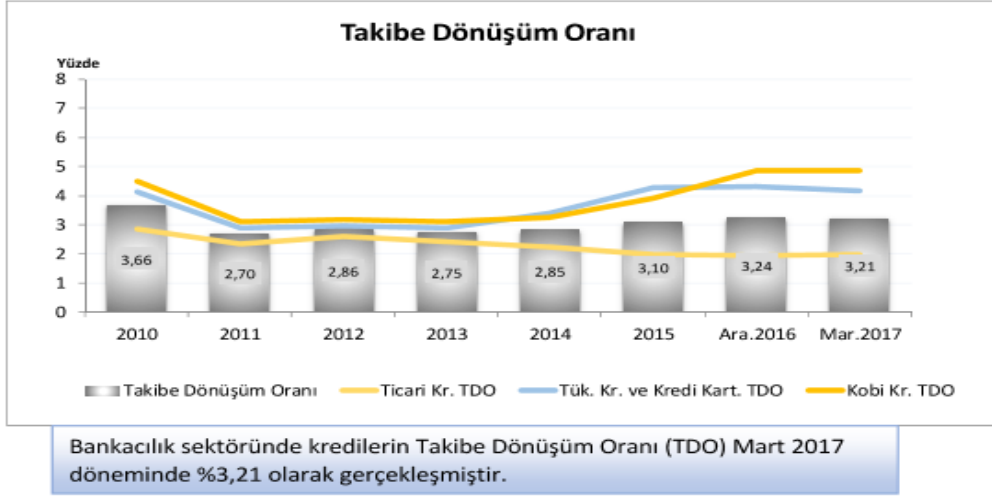
Tablo 2: 1998-2000 Seneleri Arasında Takibe Dönüşen Krediler¹⁷

Yüzde	1998	1999	2000
Kamu Bankaları	5,6	9,6	11,6
Özel Bankalar	7,3	3,7	6,0
TMSF İdaresindeki Bankalar	49,8	62,4	41,8
Yabancı Bankalar	1,1	2,2	2,6
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	3,4	3,1	2,5
SEKTÖR	7,2	10,5	11,0

Aşağıda da 2010 yılı ile 2017 yılı arasındaki takibe dönüşen kredilerin oranları görülmektedir. Kriz yıllarındaki yüzdesel durum ile sonrasındaki yüzdesel durum arasındaki fark yansıtılmaktadır. Özellikle 1998, 1999 ve 2000 yıllarında görülen yüksek oranda takibe dönüşen krediler, 2010 yılından sonraki süreçte %3 seviyelerinde seyrettiği görülmektedir. Yapısal reformlar ile ekonomideki düzelmenin gözlemlenebilmesi için aşağıdaki şekilde bu oranlar detaylı olarak verilmiştir.

¹⁷ BDDK, Yıllık Rapor, 2000, s.33.

Şekil 3: 2010-2017 Seneleri Arasında Takibe Dönüşüm Oranları¹⁸



Yapısal reformlar sonucu ülke ekonomisinde oluşan düzelme ile birlikte, ekonomik verilerde düzelmeler ve normalleşmeler yaşanmıştır. Kriz yıllarındaki düzensizlik ve bozulmalar zamanla yerini sağlam bir ekonomik yapıya doğru yol alındığını göstermektedir. 2001 krizi sonrasında bir ara meydana gelen 2008 küresel krizi ile birlikte ekonomide dalgalanma meydana gelmiş olsa bile; yapılan yeni düzenlemeler ve kontrollerle birlikte etkisi daha hafif olmuştur. Bunda alınmış olan derslerin de etkisi olduğu bilinmektedir. Her ne kadar ülkemizde ekonomi denildiği zaman, kırılgan bir yapıya sahip olduğu düşünülse bile; yeni reform paketleri ve düzenlemeler ile bu kırılganlık azaltılmaya ve krizlere karşı kırılganlık yerine esneklik kazanılmasına sebep olmuştur. Bu açıdan 2001 krizi sonraki süreçte meydana gelebilecek yeni krizlere karşı nelerin yapılması gerektiği ile ilgili herkese ders niteliğinde olmuştur.

¹⁸ BDDK, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri, 2017, s.14.

Yapısal reform, sistemin daha iyi çalışabilmesi ve şoklara karşı daha dayanıklı hale gelmesi için var olan yapının yeniden düzenlenmesidir. Ekonomik anlamda yapısal reformda yapılması gerekenler ise üç başlık altında toplanmaktadır.¹⁹

- Büyümenin ithalata dayalı yapılan kurtulması ve cari açığın düşürülmesi
- Vergi sisteminin dolaylı dolaylı vergilere dayalı olmaktan çıkıp, dolaysız vergilere ağırlık verilmesi
- Enerji anlamında dışa bağımlı yapının azaltılması ve gerekli tasarruf önlemlerinin alınması

Yukarıda birkaç tane maddede görüldüğü gibi yapısal anlamda düzelme cari açığın azaltılması ithalata karşı ihracat oranlarının yükselmesi ve vergi düzenlemelerinin dışında; içsel anlamda üretimin arttırılması ve dışa bağımlılığın azaltılması da bir başka önemli unsur olmaktadır. Son yıllarda milli üretimin teşviki ile birlikte üretimin yerliliği vurgusu, ileriki yıllarda ekonominin dışa bağımlılığını azaltacak ve buda ihracat rakamlarımıza yansiyacaktır.

Ayrıca yapısal reformlar denildiği zaman içerisinde sektörel reformlarda ayrı bir başlık olarak düşünülebilir. Sektör bazlı düşünüldüğü zaman, bankacılık sistemi ilk akla gelen önemli bir başlık olmaktadır. Bankacılık sistemi ile ilgili gerçekleşen reformlar 2001 krizi sonrasında daha gerçekleşmiş ve ister istemez kendisini reforme etmiştir.²⁰ Bunun dışında siyasal ve sosyal reformlarda, ekonomik reformları destekleyen unsurlardır. Her üçü de bir araya geldiği zaman yapısal reformu oluşturduğu için her alanda yenilenme meydana gelmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, 2001 krizi sonrası gerçekleşen çeşitli reformlar ile

¹⁹ Mahfi Eğilmez, Nedir Bu Yapısal Reformlar?, <http://www.mahfiegilmez.com/2012/01/nedir-bu-yapsal-reformlar.html> ,2012.

²⁰ Mahfi Eğilmez, Güncellenmiş Yapısal Reformlar Rehberi, <http://www.mahfiegilmez.com/2015/10/guncellenmis-yapsal-reformlar-rehberi.html> ,2015.

birlikte krize karşı daha sağlam bir yapı oluşturulmuştur. Buda sonraki muhtemel oluşacak krizlere karşı önlem niteliği taşımaktadır.

SONUÇ

2001 senesinde Şubat ayına denk gelen ekonomik kriz finansal bir kriz olarak görülmesine rağmen bu krizi tetikleyen birçok faktör vardır. Kamu maliyesinde yaşanan sorunlar ve yanlış uygulanan maliye politikaları bu krizin ortaya çıkışında çok etkili olmuştur. Bankacılık sektörünün yeterli yasal ve idari denetime sahip olmayışı krizin finans krizi olarak patlamasına yol açmıştır. Hem kamu bankaları hem de özel bankalar etkin ve verimli yönetilmediği için bazı sorunların birikmesine yol açmıştır. Bu sorunların sebep sonuç ilişkisi ile irdelenmesi siyasi istikrar sorunlarının ve suiistimallerin belirli bir süre sonra kaçınılmaz bir ekonomik krizi tetiklediğini göstermektedir. Krizi oluşturan yapısal sorunlar tabii ki vardı ve kriz ertelenemez bir hal almıştı ancak krizin yüzeye çıkışı aynı zamanda siyasal istikrar konusunda yaşanan bir başka olay ile yani “*MGK toplantısında anayasa kitapçığının fırlatılması*” ile simgeleşmiştir. Yıllardan beri süregelen kamu kurumlarına dair açıklar ve holding bankalarının ölçsüz ve kontrolsüz biçimde kendi şirketlerine krediler açması sistemin sürdürülemez bir hal aldığı ve bir krizin yaklaşmakta olduğunu göstermekteydi.

Siyasi popülizm ve idari ve mali politikalarda yeterli basiretin gösterilememesi makroekonomik dengelerin net biçimde gösterdiği kriz riskine dair emarelere karşı önlem alınmasını olanaklı kılmamıştır. Krize giden yolda özellikle 1999 Marmara Depreminin ivmelendirme etkisi olduğu düşünülebilir. Bu bahiste krizin tek bir sebebi olmadığı fakat farklı etmenlerin değişik oranlarda kriz oluşumuna etkide bulunduğu görülmektedir.

Cumhuriyet tarihinin en yıkıcı finans krizlerinden olan 2001 krizinin bize öğrettiği kamu borçlarının hesapsız popülizm ile artması örneğin 1992 senesinde emeklilik yaşında yapılan düzenlemenin çok erken emeklilik koşulları sağlamasının ciddi

açık yükü yaratmasına yol açmasıdır. SGK (*Sosyal Güvenlik Sistemi*) reformu 1999 yılında kararlaştırılmasına rağmen uygulamaya konulması yine aynı siyasi mülahazalar ile 2002 senesine ertelenmiştir.

2001 krizi sonrasında uygulamaya konulan IMF destekli programın ana hedeflerinden birisi enflasyon ile mücadele ve bankacılık siteminde yapısal düzenlemeler olmuştur. Denetim sistemlerinde şeffaflığın artması ve kamu finansman kaynaklarının kuvvetlendirilmesi ile reel sektörün desteklenmesinin yaşanan tecrübeler neticesinde önem arz ettiği ortaya çıkmıştır.

Kriz sonrasındaki dönemde gerçekleştirilen sıkı para ve maliye politikaları ile ekonomik anlamda düzelme belirtileri başlamış, fakat ardından 2008 yılında oluşan küresel kriz ile bu gelişimde duraklama meydana gelmiştir. Ayrıca, bir önceki krizde alınan önlemler bu seferki krizde sonuçlarını vermiş ve krizin etkisi daha az olmuştur. Bütün bunlarda ülke ekonomisinde yapılan reformların katkısı bulunmaktadır. Reformlar sadece ekonomik alanda değil, siyasal, sosyal ve eğitim alanında da meydana gelmiştir. Hepsi birden değerlendirildiğinde; 2001 krizi sonrasında siyasi anlamda istikrar, ekonomide uygulanan politikalar ile birleşerek, yapılan hataların farkına varılmış ve bundan sonraki yıllarda oluşabilecek muhtemel krizlere karşı önlemler alınmıştır.

KAYNAKÇA

BDDK. (2000). *Yıllık Rapor*. Ankara: BDDK.

BDDK. (2009). *Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi*. Ankara: BDDK.

BDDK. (2017). *Yıllık Rapor*. Ankara: BDDK.

Çelebi, Esat (2001). "2001 Yılında Türkiye Ekonomisinin Genel Görünümü".

Doğuş Üniversitesi Dergisi, Cilt 2. Sayı 2. 15-28.

Eğilmez, Mahfi (2012). Nedir Bu Yapısal Reformlar?.

<http://www.mahfiegilmez.com/2012/01/nedir-bu-yapsal-reformlar.html>

(Erişim Tarihi: 01.03.2018).

Eğilmez, Mahfi (2015). Güncellenmiş Yapısal Reformlar Rehberi.

<http://www.mahfiegilmez.com/2015/10/guncellenmis-yapsal-reformlar-rehberi.html>

(Erişim Tarihi: 09.01.2018).

Erdönmez, Pelin Ataman (2003). "Türkiye'de 2001 Yılındaki Mali Kriz Sonrasında Kurumsal Sektörde Yeniden Yapılandırma". **Bankacılar Dergisi, (Türkiye Bankalar Birliği)**. Sayı 47. 38-55.

Fırat, Emine (2006). Ekonomik Krizler ve İstikrar Paketleri Türkiye Uygulaması (1980-2002), Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi. İktisat Anabilim Dalı. Konya.

Hiç, Mükerrerem (2001). "Ekonomik Kriz Anatomisi Sonuçlar ve alınacak Dersler".

Yeni Türkiye Dergisi. Eylül-Ekim 2001. S.41.

İbiş, Emre (2013). 2001 Krizi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Etkileri.

Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Başkent Üniversitesi Bankacılık ve

Finans Anabilim Dalı. Ankara.

Sungur, Onur (2015). "2000 Sonrası Türk Ekonomisinin; Büyüme, Enflasyon,

İşsizlik, Borçlanma ve Dış Ticarete Gelişmeler". **Tematik Yazılar,**

Toplum ve Demokrasi, 243-249.

TBB. (2001). TBB: [https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-](https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59)

[bilgileri/istatistiki-raporlar/59](https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59) (Erişim Tarihi: 15.12.2017)

Türkiye Bankalar Birliği (2008). 50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve

Türkiye’de Bankacılık Sistemi “1958-2007”.

<https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/808/2tbb50yil.pdf>

(Erişim Tarihi: 02.02.2018).

TBB. (2017). TBB: <http://www.tbb.org.tr> (Erişim Tarihi: 02.11.2017).

TCMB. (2005). TCMB: <http://www.tcmb.gov.tr> (Erişim Tarihi: 03.10.2017).

Yıldırta, Dina Çakmur (2007). *Finansla Krizler ve Erken Uyarı Sistemleri*.
İstanbul: Nobel Kitap Yayınevi.